

Piše: Dušanka Duška Pejović
10.02.2021.

Dugogodišnja novinarka u Crnoj Gori, Cetinjanka, udahnula prvi vazduh u Šibeniku i nakon toga 25 godina živjela u Beogradu. Sloboda u svakom smislu, pravednost, jednakost svih i borba za prava žena, njena su životna misija. Neiscrpnim optimizam, prihvatanje evropskog sistema vrijednosti i doprinos svakog građanina i građanke opštem dobru, uslovi su za bolje društvo i bolji svijet!

ĆERKA JE TUĐA VEČERA

Kako tradicija i kulturne norme utiču da nasilje nad ženama u Crnoj Gori bude prihvatljivo

U cilju opstanka nacije, sinovi su bili svrha, cilj, kruna braka, a ćerke, „tuđa večera“, one koje će obezbijediti nastavak reprodukcije, koje će nekome drugome napuniti kuću djecom.

Svatovi su prolazili ulicama malog grada u Crnoj Gori, uz veselje i pjesmu kojom se slavila ženidba sina... *“Zdravo je trošili”*, čuli su se uzvici posmatrača upućeni mladoženji i njegovoj porodici, dok je starija gospođa uzdahnula i jedva čujno, tužno promrmljala da je u Crnoj Gori *“ćerka uvijek bila i biće tuđa večera”*. To su riječi koje se mogu čuti na ovim prostorima i koje duboko i suštinski označavaju istovjetnost prošlosti i sadašnjosti, i hiljade riječi, postupaka, odnosa i relacija između žena i muškaraca, nekad i sad – dok god opstaje patrijarhat. Zato je važno mijenjati običajne norme, stavove i stereotipe koji podržavaju diskriminaciju, a samim tim i nasilje nad ženama.

Etnološkinja i arhivistkinja u Državnom arhivu Crne Gore Slavka Jovičević objašnjava da izreke *„tuđa večera“*, *„tuđa sreća“*, *„tuđa roba“*, *„tuđa kos“* označavaju da je žensko dijete uvijek tuđe dijete, te da je riječ o dobro poznatim patrijarhalnim sintagmama koje predstavljaju refleksiju patrijarhalne stvarnosti i odražavaju položaj i status ženske djece. Ističe da te izreke za koje je teško utvrditi od kad datiraju, ali su opštepoznate u usmenom crnogorskom predanju i u literaturi, predstavljaju tradiciju koja, i pored ekonomskog i tehnološkog napretka, još uvijek intenzivno živi u našoj savremenosti.

„Da bi razumjeli zašto su nastale ove izreke, odnosno da bi razumjeli položaj žene u patrijarhalnoj Crnoj Gori, moramo poći od opštih društveno-ekonomskih i istorijskih prilika u prošlosti koje su snažno uslovile s jedne strane, skućena svojinska prava žene, a s druge, prevlast muškarca, kao nosioca vojničke organizacije i ratničkog načina privređivanja. Patrijarhalna ekonomija svodila je ženu na stanje objekta razmjene shodno muškim interesima, u cilju doprinošenja proizvodnji, reprodukciji i bogatstvu zajednice, pa otuda izreka da je ćerka ‘tuđa roba’“, objašnjava Slavka Jovičević u razgovoru za Regionalnu mrežu novinarki.

Da bi se još bolje razumjela upotreba ovih izreka, Jovičević opisuje prilike iz prošlosti kad se zbog borbe za slobodu na ovim prostorima na brak gledalo kao na bazu porodice, društva i države čiji je cilj rađanje što više muške djece radi odbrane zemlje i sigurnosti porodice u teškim uslovima privređivanja. *„U cilju opstanka nacije, sinovi su bili svrha, cilj, kruna braka, a ćerke ‘tuđa večera’, one koje će obezbijediti nastavak reprodukcije, koje će nekome drugome napuniti kuću djecom. One će takođe biti okosnica nečijeg drugog domaćinstva, od kojih će neko drugi imati koristi, koje će usrećiti nekog drugog“*, kaže etnološkinja Jovičević. Naša sagovornica ukazuje da su se u uslovima opšteg siromaštva i nepismenosti ove sintagme najviše odnosile na to da treba školovati isključivo mušku djecu jer su ona nastavak loze,

dok je materijalno ulaganje u žensko dijete neisplativo jer je ona samo privremeno u kući – dok se ne uda, a u drugoj porodici radiće samo domaćičke poslove. Kao nadoknadu, dodaje Jovičević, ćerka dobija prćiju (miraz) za neostvareno pravo na nasljeđe, za uloženi trud u porodici u kojoj se rodila i zato što nije školovana.

Napominje da patrijarhalna terminologija nije nastala slučajno, kao što nije slučajna ni upotreba pojedinih izreka i sintagmi u praksi i poručuje da one veoma upečatljivo govore o statusu žene. *„Porodica koja je bila uporište patrijarhalnog društvenog sistema i bila usklađana na principima običajnog prava, u najopštijem smislu i danas je ostala ista“*, zaključuje Slavka Jovičević. Kao primjer, podsjeća da se žene i danas odriču od porodičnog nasljeđa u korist brata – nasljednika, ali da ipak, kako kaže, ohrabruje činjenica da je sve više roditelja koji ravnopravno dijele nasljeđe na žensku i mušku djecu, kao i osviješćenih žena koje ostvaruju svoje pravo na nasljeđe.

I poslanica Socijaldemokratske partije Draginja Vuksanović-Stanković smatra da se i danas rođenje ćerke u Crnoj Gori, gotovo jednako kao u prošlosti, ne dočekuje sa radošću uz obrazloženje da se podiže za drugu kuću, da je tuđa večera i radost. Ona smatra da je ćerka u krutom, patrijarhalnom društvu uglavnom neželjena jer neće produžiti prađedovsku lozu, prezime, slavu. *“Prolaze godine, decenije i vjekovi. Možda je malo manje izraženo ali i dalje postoji u svijesti ljudi da žena mora da rađa dok ne rodi nasljednika, a da se ćerka u njih ne ubraja”*, ističe Vuksanović-Stanković. Poručuje da su žene sposobne da budu liderke i da stanu rame uz rame sa svakim muškarcem.

Sociolog Andrija Đukanović smatra da je tradicionalna potčinjenost žene muškarcu i danas jednako prisutna na našim prostorima iako postoji spremnost novih generacija na određenu promjenu koja, kako kaže, još nije dovoljna da se stvari iz korijena promijene. Dodaje da je ženska sudbina vezana za kuću i porodicu u kojoj mora da sluša muža, čuti i obavlja sve kućne poslove, te da je tek tada dostojna poštovanja u društvu. Objašnjava da u takvoj situaciji u kojoj je muškarac glava porodice i mora da se sluša, nasilje kojim on kažnjava kad se ne poštuje njegova riječ, prihvaćeno je i opravdano u patrijarhalnom društvu. *“Nasilje se opravdava krivicom žene, ona je ta koja ga je izazvala. Nije se uklopila u dobro poznati tradicionalni okvir - žena treba da čuti kad muškarci pričaju i da radi kako joj muž naredi”*, kaže Đukanović za Regionalnu mrežu novinarki.

O moći i superiornosti muškaraca svjedoči i izreka koja do danas traje, *“zdravo je trošili”*, a kojom se žena pozicionira kao objekat za rađanje, obavljanje poslova u domaćinstvu, brigu o djeci i starima... Kulturološke norme osnov su mnogih stavova i ponašanja. Otuda se podrazumijeva da u bračne obaveze koje se bez pogovora moraju izvršiti spada i obaveza seksualnog odnosa s mužem/partnerom, te se zato silovanje u braku ne prepoznaje kao seksualno nasilje. Prošlogodišnja Studija o seksualnom nasilju nad ženama i djecom u Crnoj Gori, koju su uradili SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, Sigurna ženska kuća i NVO “Prima”, potvrdila je da seksualno nasilje predstavlja zloupotrebu istorijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena. Prema nalazima iz Studije, većina žena takvu vrstu nasilja ne prepoznaje, ono je normalizovano u bračnoj i vanbračnoj zajednici, jer je dio patrijarhalnog obrasca ponašanja u kojem se žena nalazi u podređenom položaju. Ispitanice su smatrale da silovanje u braku spada u bračne obaveze, te da žena treba da uradi sve za dobrobit muškarca.

Koliko je ovakva tradicija opasna za žene svjedoči i istraživanje Kancelarije UNDP-ija u Crnoj Gori. Prema podacima, svaka druga žena bila je žrtva nekog oblika nasilja bar jednom u životu. Takođe se navodi da institucijama nedostaje znanja i kapaciteta da se bave ovim problemom, dok predstavnici institucija mahom imaju ista uvjerenja kao i građani – da je nasilje u porodici privatna stvar i da, kad se desi, po svaku cijenu treba očuvati porodicu. Istanbulska konvencija, koja je u Crnoj Gori stupila na snagu 2014. godine, predviđa promovisanje promjene u socijalnim i kulturnim obrascima ponašanja žena i muškaraca koji se odražavaju kroz patrijarhalne norme i rodne stereotipe, i koji se moraju mijenjati iako ih mnogi prihvataju i primjenjuju kao nastavak tradicije i običaja. Koliko je važno mijenjati društveni ambijent, govori i Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). U članu 5 obavezuju se države da preduzmu mjere radi izmjene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca odnosno žena.

Koliko god se ponosili vjekovnom tradicijom i kulturom, one istovremeno predstavljaju i opasnost u zadržavanju onih kulturoloških normi i načina ponašanja kojima se diskriminišu i ponižavaju žene, te sprečavaju neophodne društvene promjene i usvajanje drugačijeg sistema vrijednosti. Zato je neophodno dekonstruisati dio tradicionalnih, običajnih normi koje su u suprotnosti sa konceptom ljudskih prava, u ovom slučaju pravima žena, i raditi na njihovoj promjeni i prihvatanju principa rodne ravnopravnosti koji je od ključnog značaja za demokratizaciju društva. A mediji u tome imaju nezamjenljivu ulogu.